

Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)

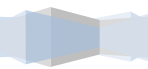
Mim Kemal Öke,

İstanbul, Kırmızı Kedi, 2011, 432 sayfa, ISBN: 978-605-5340-15-5

Muhittin YENİKEÇECİ*

Hiç kuşku yok ki, dünyada bugün hâlâ çözüm bekleyen önemli sorunlardan birisi, İsrail-Filistin çatışması ile varlığını sürdüren “*Filistin Sorunu*”dur. “*Filistin Sorunu*” gündeme

* Doktora Öğrencisi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

geldiğinde ise akla ilk gelen kavram “Siyonizm” dir. Siyonizm’i; Yahudilerin Filistin’de bağımsız bir devlet şeklinde yerleşmesi ve orada Yahudiliğin diriltilmesini amaçlayan evrensel bir hareket olarak tanımlayabiliriz (s. 29). Zamanla Siyonizm, Musevilerin Filistin’de yerleşme girişimlerinin -siyasal olsun ya da olmasın- tümünü kapsayan bir anlam kazanmıştır. (s. 28-29) 1980-1923 yılları arasında geçen dönem ise, diplomasi tarihinde, 1’inci Dünya Savaşı’na giden yol olarak adlandırılan ve müteakiben savaşın patlak verdiği “Makyavelist Realizm”in egemen olduğu bir dönemdir (s. 398).

Tanıtımını yapacağımız Prof. Dr. Mim Kemal Öke tarafından yazın hayatına kazandırılan “Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)” isimli eser, -yukarıda eserin isminden esinlenerek ulaştığımız kavramlar çerçevesinde yapmaya çalıştığımız açıklamadan da anlaşılacağı üzere- Türkleri birinci derecede ilgilendiren ve aynı zamanda benzeri görülmemiş uluslararası hamleleri bünyesinde barındıran gelişmelerin yaşandığı bir dönemde, hem kültürel hem de siyasal açıdan karmaşık özellikler taşıyan bir sorunu incelemiştir. Bahse konu dönem; Avrupa’da “Güç Mücadelesi”nin yoğun bir şekilde yaşandığı , “Şark Sorunu” olarak ifade edilen; Osmanlı’nın parçalanarak tarihe gömülme ve son “Haçlı Seferi“ ile Türklerin Anadolu’dan sökülüp atılması kararının verildiği, Avrupa’da milliyetçilik akımlarının geliştiği ve başta Yahudilere karşı olmak üzere yabancı düşmanlığının güçlendiği özellikler taşımaktadır. Yükselen “Antisemitizm” Siyonizm’i yaratmış, Avrupa devletleri ise bu gelişme karşısında, hem bünyelerindeki Yahudi topluluklarından kurtulmak hem de Siyonizm’le de uyumlu bir şekilde “Yahudi Sorunu”nu çözmek amacıyla, Yahudileri Filistin’e gönderme politikasını geliştirmişlerdir. Bu politika aynı zamanda, Şark Meselesi’nin çözümünde, kullanılacak olaylar ve payanda bir himaye topluluk yaratarak, Osmanlı’ya müdahale zeminini de hazırlamıştır. Bu kapsamda dikkate alınması gereken bir diğer konu da, Filistin’de yerleşik halk olarak Arapların bulunuyor olması ve yoğun bir nüfus yapısı ile bölgede yaşıyor olmaları idi. Avrupalıların zaten bildikleri bu duruma rağmen, geliştirdikleri Filistin Politikası ile Osmanlı’da yarattıkları problemin büyüklüğü daha iyi anlaşılabilir.

“Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)” isimli eser, dönem içerisindeki büyük komploların meydana getirdiği ve çözülmesi güç bir yumak haline gelen olayları incelemesinin merkezine almıştır. Buna rağmen açıklamalarını, komplo teorisi ile izah etme ve tarihin lineer bir akış ifade ettiği düşüncesini taşıyanların sık sık başvurduğu “genelleme kolaylıkları”na kapılmadan yapmıştır. Bu incelemede yazar, komploları altını çizerek bize göstermiş, onların; tarih anlayışımız, dünyaya bakışımız ve olayları izah edişimizde

yaratacağı paranoyak hatta kendi deyimiyle şizofrenik mercekten bakışa neden olduğunu ifade etmiş,(s. 397) fakat olayları; birinci elden kaynakların –arşiv belgelerinin– kıyaslamalı bir yöntem arayışı ile teker teker inceleyerek, gerçeklere ulaşmaya çalışmıştır. Bu kapsamda söz konusu belgelerin ayıklanması, ilgili konu için doğru belgelerin seçilmesi, analizi ve yorumlanmasının da büyük bir sabır ile yapıldığı gözlenmektedir. Çalışma bu yönü ile de yüksek lisans ve özellikle doktora öğrencilerinin istifade edeceği bir nitelik taşımaktadır. Buna ilave olarak, her bilimsel çalışmada olduğu gibi yazarın kültürel alt yapısı ve birikiminin esere kattığı özgünlük ile teorik alt yapısının oluşumuna katkı sağlayan; eğitim süreci ve inceleme konusu hakkında uygulama alanı bulduğu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bağlı Filistin Dairesi’ndeki çalışması da incelemeye rasyonel ve objektif bir katkı sağlamıştır.

Kitap, yazarın önsözünü müteakip (s.11-18), “*Filistin Sorununun Oluştugu Ortam*” isimli giriş bölümü (s.19-48) ile başlamış, sırası ile II. Abdülhamit Dönemi 1880-1908) (s.49-108), 2’nci Meşrutiyet Dönemi (1908-1914)(s.109-182), Savaş Dönemi (1914-1918) (s.183-310) ve Milli Mücadele (1919-1923) (s.311-386) isimli dört bölüm ile devam etmiş ve sonsöz (s.387-400) ile tamamlanmıştır.

Önsöz, Yazarın çalışmayı hangi motivasyon ve amaçla yaptığının açıklaması ile başlamıştır. Müteakiben, kitabın inceleme alanının; Osmanlı-Türk Hâkimiyeti döneminde Filistin Sorunu’nun kökleri, gelişimi ve evrimi olduğu ifade edilmiş, bu kapsamda Filistin Sorunu’nun menşeinin Batı Avrupa’nın “*Yahudi Sorunsalı*”na dayandığı tespiti yapılmıştır. (s. 16) Önsöz’de son olarak, Yahudi Sorunsalından, Siyonizm’e oradan Filistin Sorununa ve sorunun nasıl yaratıldığına ana başlıklar halinde kısa açıklamalar getirilmiştir (s. 17-18).

“Filistin Sorununun Oluştugu Ortam” isimli “*Giriş*” bölümünde; Avrupa’da Yahudi düşmanlığının nasıl olduğu ifade edildikten sonra, “*Yahudi Sorunu*” başlığı altında, “*Volk Milliyetçiliğinin Doğuşu*”, “*Antisemitizm*” ve “*Yahudi Aleyhtarlığının Örgütlenmesi*” açıklanmıştır. Giriş bölümünün ikinci başlığı olan “*Siyonizm: Doğuşu ve Gelişimi*” başlığı altında ise, “*Siyonizm’in tanımı ve Siyonizm’in Öncüleri*” anlatılmıştır. Bu kapsamda; Odessalı Doktor Yehuda Leib Pinsker ve onun liderliğini yaptığı “*Siyon Âşıkları Hareketi*”, Filistin’de Kolonizasyon Faaliyetleri ve Baron Rothshild’in katkıları, Siyonizm’in babası kabul edilen Doktor Theodor Herzl ve siyasal Siyonizm faaliyetleri incelenmiştir.

Birinci Bölüm’de II. Abdülhamid Dönemi(1880-1923)-; Siyonistlerin Osmanlılarla Yahudi göçleri konusundaki ilk temasları, gelişmeler üzerine Arap Milliyetçiliğinin doğuşu ve Filistin’deki Musevi kolonizasyonu’na Arapların tepkisi ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca,

Padişahın “*İslamcılık Siyaseti*” yürütmek konusundaki hassasiyeti, Siyonizm’e mesafeli yaklaşımı, Siyonizm’in gelişmesine karşı alınan tedbirler ve Batı’nın Büyük Güçleri’nin iki yönlü geliştirdikleri Siyonist politikalar incelenmiştir.

II. Abdülhamit Döneminde; Avrupa’daki Yahudi düşmanlığı üzerine yaşanan gelişmeler çerçevesinde, Yahudi göçlerinin Makedonya ve daha sonra Mezopotamya’ya yapılması öngörülmüştür. Musevi göçmenlere iyi niyetle yaklaşılmasına rağmen Siyonizm’e herhangi bir taviz verilmekten titizlikle kaçınılmıştır. Abdülhamit’in bu yaklaşımına; hem İmparatorluğun Arap tebaasını gücendirmemek hem de milliyetçilik kökenli yeni bir yapının oluşmasını engellemek düşüncesinin sebep olduğu anlaşılmaktadır.

İkinci Bölüm II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1914)-; Siyonistlerin İttihatçılar nezdindeki girişimleri, İttihatçıların Siyonizm Politikalarının II. Abdülhamit Dönemi politikalarına benzer şekilde, Musevi göçmenlere iyi niyetle yaklaşılmasına rağmen Siyonizm’e herhangi bir taviz verilmemesi- açıklanması ile başlanmıştır. Daha sonra, bu politikalara karşı; İngiltere’nin Siyonizm’i uluslararası bir sorun haline getirme çabaları, İttihat Terakki İktidarını yıpratma gayretleri, bu çabalarla ilişkili olarak Arapların Tepkisi ve İttihat Terakki’nin İngiliz-Arap-İç Muhalefet Blokuna karşı geliştirdiği politikalar incelenmiştir.

Bu dönemde; ciddi ekonomik sorunlar yaşanmasına ve Siyonistlerin ekonomik olarak desteğinin alınması ile bu sorunların hafifletilme imkânları var olduğu halde, İttihat Terakki İktidarı da, II. Abdülhamit Dönemi politikalarına benzer şekilde Siyonizm’e herhangi bir taviz vermemiştir.

Üçüncü Bölüm’de -Savaş Dönemi (1914-1918)-; Osmanlı Cihadı ve İttifak Propagandası, Osmanlı’ya Siyonizm lehine yapılan Almanya ve ABD baskısı konularının incelenmesi ile başlanmıştır. Müteakiben, İngiltere’nin Savaşta diplomatik hedefleri ve bu çerçevede yaşanan gelişmeler -Şerif Hüseyin İsyanı, Siyonistlerin İngiliz savaş gücüne katkıları, Balfour Deklarasyonu-, Almanların Siyonistlerle Osmanlı’yı uzlaştırma çabaları ve Talat Paşa/İttihatçıların Siyonizm’e karşı nihai politikaları ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bu bölümde ayrıca; “*Şark Meselesi*” genel şemsiyesi altında cereyan eden devletlerarası rekabet ve güç mücadelesi ile askeri cephelerin ardında cereyan eden diplomatik pazarlıklar ve onların sebep sonuç ilişkileri üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda Siyonizm’in Büyük Güçler tarafından kendi emperyalist amaçları için nasıl kullanıldığı, buna ilave olarak propaganda ve komplo metotlarının etkinliği incelenmiştir. Ayrıca Büyük Güçlerin Siyonizm ve bağlantılı olarak Filistin Sorunu üzerinden Şark Meselesini çözmek için geliştirdikleri politikalar ve savaş boyunca İttihat Terakki üzerinde oluşturulan baskı ortaya konmuştur.

Belirtilen dönemde de, İttihat ve Terakki yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen; savaşı kaybetme pahasına, son derece muhtaç durumda olunmasına rağmen, Siyonistlerin olağan üstü cazip tekliflerine ve Almanya ile ABD'nin baskılarına dayanarak Siyonistleri reddetmeyi bilmiştir.

Dördüncü Bölüm'de -“*Milli Mücadele Dönemi*”-; Savaş sonrası Ortadoğu ve Filistin'de yeni kurulan siyasal düzenler, Anadolu'daki yeni Türk varlığının Araplar, Siyonistler ve Musevilerle açtıkları beyaz sayfalar çerçevesinde kurulan ilişkiler ve Türkiye'deki Musevi Cemaatleri ile ilişkiler incelenmiştir.

Bu bölümde, Musevi Cemaati'nin Milli Mücadelede, Ermeni ve Rumlara nazaran milli ve Türk taraftarı bir tavır takındığına dikkat çekilmiştir. Buna rağmen Yahudilerin, Cumhuriyetin kurulmasından sonra, “*Türk Kültür Birliği*” içerisinde birbirleri ile kaynaşma kapsamında yapılacak faaliyetler ve özellikle ekonomik katkı sağlama konusunda verdikleri sözleri tutmamaları nedeniyle, Türk toplumunda ciddi bir güven kaybına sebep oldukları ifade edilmiştir.

Sonsöz olarak; Filistin'deki İngiliz Mandası Yönetimi ve faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından, özet niteliği taşıyacak şekilde Osmanlı Türk hâkimiyetindeki Filistin Sorununa ilişkin genel bir değerlendirme yapılarak eser tamamlanmıştır.

Sonuç olarak; Osmanlı Türk Hâkimiyeti döneminde (1880-1923) Filistin Sorununun kökenleri, gelişimi ve evrimini inceleyen bu eser, hem bilimsel bir çalışma olarak hem de incelemenin hacmi ve derinliği açısından bir müracaat kaynağı niteliğindedir.

Eser sahibi de, “*Filistin Sorunu'nun menşei Batı Avrupa'nın Yahudi Sorunsalında görülmektedir. İster dinsel, ister etnik kriterler deyiniz, bunlar üzerine bina edilmiş bir Batılı fanatizminden kaynaklanan antisemitizm, Batı jeokültürel havzasında yaşayan Musevileri hedef alınca Siyonizm'i üretmiş, kurtuluşları için bu ideolojiden medet ummuşlardır. Siyonizm, Musevilere insanca yaşayabilmeleri için onlarca vatan addedilen arz-ı mevud'da bir devlet kurmalarının zorluğunu savunuyordu. Ne var ki, Filistin boş değildi ki. Büyük çoğunluğunu Araplara meskûn olan bir Osmanlı toprağıydı. Batılılar bunu pek ala bilmelerine rağmen, Yahudi Sorunundan kurtulmak için Musevileri Rusya dâhil Avrupa'dan ihraç/ tard edecek bu projeye destek vereceklerdi. Hem de bu projeyi kendi emperyalist dış politika amaçlarına- Osmanlı aleyhindeki komplolarına- payanda kılarak!.. İşte bu inceleme bu komploların anbean geçit resmini sizlere sunmaktadır.*” (s. 16-17) ifadeleri ile eserin kapsamını bize en özlü şekilde özetlemiştir.

I. Dünya Savaşı'na giden süreçte ve savaş süresince, Ortadoğu'da yaşanan Avrasya ulaşım hatlarını kontrol altına alma mücadelesi, Batı'nın Büyük Devletleri hukuk ve değer tanımaz bir hale getirmiştir. Bu dönem komplonun, yalan propagandanın ve güç dengesini ele geçirmeye yönelik her türlü etik olmayan politika üretiminin zemin bulduğu bir dönem olmuştur.

İngiltere'nin, Ortadoğu ve Güney Asya ile bu hat üzerinde uzanan ticaret yollarındaki üstünlük ve avantajlarını kaybetmemek adına yayınladığı "*Balfour Deklarasyonu*", Siyonizm üzerinden bölgedeki istikrarı bozmuş, Almanya'nın Siyonizm'in kontrolünü kaybetmemek adına girdiği "*Güç Mücadelesi*" ise "*Güç Dengesi İkilemi*" yaratarak bölgeyi çoklu bir mücadele alanı haline getirmiştir. Bu çoklu yapı Büyük Devletlerin, bölgedeki diğer topluluklar üzerinden politika geliştirmesine sebep olmuş ve bu sayede zaten Şark Meselesi üzerine kurulu Batı politikaları; Ermeniler, Rumlar ve Arapları da kullanarak, Osmanlı'nın çökmesine ve paylaşılmasına giden süreci hazırlamışlardır.

Bahse konu eseri okuduktan sonra, derin bir sıkıntı ve üzüntü içerisinde ama daha bilinçli ve güçlenmiş olarak gelecekte ne yapılması gerektiğini düşünüyor insan. Sonra kendi kendine "*eğer söylemi sen oluşturamazsan, başkasının söylemi üzerinden politika yapmaya çalışır ve onu uygularsan, sonuçta böyle olur diyorsun*" ve söylem oluşturmak için "*bilgi üretim gücü*" başta olmak üzere güçlü olmanın gerektiğini anlıyorsun.

Son söz'de, tanıtımını yaptığımız kitaptan aldığımız ; "*Filistin Komplosunun üzerinde denendiği Türkiye ve Türklerin, "oyunu" kaybetmelerine rağmen bu işin içinden alınlarının akıyla sıyrıldıkları; ama komploları kuran aktörlerin hepsi –Batılı Güçler, Siyonistler, Araplar– sözüm ona kazanmalarına rağmen açtıkları komploların mağduru/esiri/rehini olmaktan kendilerini kurtaramamışlardır.*" (s. 398) alıntısına katılarak ve bu alıntıdaki tespitleri; bir teselli vasıtası olmakla birlikte, geleceği sağlam bir şekilde yazabilmek için; güçlü ve onurlu bir başlangıç olarak kabul etmemiz gerektiğini ifade etmek isteriz.